

Fancie za Ludvíka XIV., Habsburská monarchie po třicetileté válce, Rusko v 17. a 18. století

Francie za Ludvíka XIV. 1643-1715

1594 Jindřichem IV. nastupuje dynastie Bourbonů, vymírá dynastie z Valois

- Ludvík též patří k této dynastii
- vrchol absolutismu ve Francii, „stát jsem já“
- znám také jako „král slunce“, podporoval významné umělce, v mládí provozoval balet
- **Ludvík XIII.**, syn Jindřicha IV. a otec Ludvíka XIV., měl manželku **Annu Rakouskou**, která byla regentkou, než Ludvík dospěl po otcově smrti
- první ministr kardinál **Jules Mazarin**, fakticky Ludvík začíná vládnout až po Mazarinově smrti
- Mazarin se snaží protlačovat absolutismus, problémy se stavovským odbojem, proti němu se bouří šlechta a duchovenstvo = *fronda princů a parlamentu*, stavovský odboj nakonec zlomen
- žena **Marie Tereza**, děti nejen s ní ale i se svými milenkami
- tehdy měla v Evropě největší a nejmodernější armádu, nejlidnatější stát v Evropě
- snaží se oslabit svoji konkurenci (vysokou šlechtu), zbavil je moci politické a připoutal si je ke svému dvoru → Versailles
- *privilegované stavy* = osvobození od některých povinností, především nemusí platit daně (šlechta, církve)
- policejní síť, centralizace, *intendants* = královští úředníci, kteří mají na vše dohlížet v jednotlivých částech Francie (placení daní, soudní kompetence)
- růst daní, odstraňování cel, budování infrastruktury
- na konci jeho vlády ve Francii hodně žebráků

Zahraniční politika

- Habsburkové zaneprázdnění Turky ⇒ Francie si může řídit v Evropě a zabírat si územíčka
- kolonie: Kanada, Louisiana, Východoindická a Západoindická společnost
- *požadavek přirozených hranic*: podél oceánů, moře, Pyrenejí, řeky Rýn, Alpy ⇒ začal válčit a zabírat některá území

1701-1714 VÁLKA O DĚDICTVÍ ŠPANĚLSKÉ: ve Španělsku vymřela dynastie Habsburků, o dědictví se uchází Habsburkové – Leopold I. chce prosadit svého syna Karla a spojenci (Anglie, Nizozemí, ...) proti Ludvíkovi, který chtěl prosadit svého vnuka Filipa z Anjou

1713 MÍR V UTRECHTU mezi Francií a Anglií

1714 MÍR V RASTATTU mezi Francií a SŘŘ

- z válek vítězně vychází Anglie, Ludvík ale dosadil Filipa na španělský trůn pod podmínkou, že se Španělsko nespojí s Francií
- Rakouští Habsburkové získávají španělské Nizozemí (budoucí Belgie) a území na Apeninském poloostrově, která však později ztratí
- Britové získávají Newfoundland, Hudsonův záliv, Gibraltar, Menorcu a monopol na obchod s africkými otroky (dováželi otroky do Jižní Ameriky)

Náboženská politika

- prosazování katolicismu

1685 zrušení nantského ediktu ⇒ odchod hugenotů, ekonomicky nevýhodné

- *dragonády* = proces převracování hugenotů na katolíky, dragouni (vojáci) jsou povinně ubytováni v hugenotských domácnostech

Kulturní politika

- francouzská móda, popularita francouzštiny, „zlatý věk Francie“
- Versailles
- ministr financí **Jean-Baptiste Colbert** zavádí politiku *merkantilismu* = více vyvážíme než dovážíme, navíc podporoval rozvoj manufaktur, orientoval se na luxusní zboží (parfémy, krajky, drahé látky), dovoz jen z kolonií nebo pod vysokými cly = *protekcionismus*
- po něm nastupuje Ludvík XV. ve dvou letech

Habsburská monarchie po třicetileté válce

Ferdinand III. (1637-1657)

- nastupuje po Ferdinandu II. Štýrském, za třicetileté války
- za svého života nechal korunovat svého syna (Ferdinand IV.), ten však umírá, takže vládne dál
- vzdělaný, ovládá několik jazyků
- nakonec po něm nastupuje jeho čtvrtý syn Leopold I.

1651 *soupis poddaných* po třicetileté válce

1654 *berní rula* = soupis obcí, katastr → lepší výměra daní

Leopold I. (1657-1705)

- současník Ludvíka XIV., zároveň soupeř, ale i obdivovatel Ludvíka a krásy, kterou ve Versailles vybudoval
- v čele Habsburské monarchie, císařem SŘŘ
- vládne dlouze ⇒ povede se mu upevnit absolutismus po třicetileté válce
- po úbytku obyvatelstva rostou robotnostní povinnosti poddaných

1680 *robotní patent*, poddaní mohou robotovat maximálně tři dny v týdnu

(1692-1695) POVSTÁNÍ CHODŮ (strážci českých jižních hranic, osvobození od poddanských povinností), po existenci monarchie však již žádná hranice neexistuje a nemají smysl, privilegia jsou jim upírána ⇒ povstání za znovuzískání privilegií, v čele **Jan Sladký Kozina** proti **Lamingerovi** (Lomikar), povstání končí popravou Koziny

- čarodějnické procesy

1663/4 VÁLKY S TURKY, úspěšné, ale Habsburkům dochází peníze ⇒ mír

1683 DVOUMĚSÍČNÍ OBLÉHÁNÍ VÍDNĚ Turky, Osmany se podařilo porazit díky Karlu Lotrinskému

1699 Osmany vyhání **Evžen Savojský**, KARLOVICKÝ MÍR = Osmané se vzdávají Uher

1701 VÁLKY O DĚDICTVÍ ŠPANĚLSKÉ

- dva synové, Josef a Karel

Josef I. (1705-1711)

- pokračování VÁLEK O DĚDICTVÍ ŠPANĚLSKÉ

1703 POVSTÁNÍ UHERSKÝCH STAVŮ proti Habsburské nadvládě

1711 SZÁTMÁRSKÝ MÍR mezi Habsburky a uherskými stavy, uherským stavům jsou zachována privilegia a stavy uznají právo Habsburků na uherský trůn

Karel VI. (1711-1740)

- konec války o dědictví španělské
- války s Turky, neúspěchy

1740.1713 PRAGMATICKÁ SANKCE: chce zajistit nástupnost i ženským potomkům (vydána před narozením Marie Terezie)

- Juro Jánošík, přepadl bohaté a dával chudým

Marie Terezie (1740-1780)

- manžel **František Štěpán Lotrinský**, vnuk Karla Lotrinského (porážky Osmanů u Vídně), 16 dětí (patří do Habsbursko-Lotrinské dynastie)

1740 arcivévodkyně rakouská

1741 královna uherská

- pragmatická sankce nebyla ze začátku akceptována ⇒

1740-1748 VÁLKY O DĚDICTVÍ RAKOUSKÉ = VÁLKY SLEZSKÉ, odboj vede pruský král **Fridrich II. Veliký**, Marie Terezie nesouhlasila s korunovaci Albrechta českým králem při dobytí Prahy Bavorskem, Saskem a Francií, nakonec vyhnání ⇒ BERLÍNSKÝ MÍR: Habsburkové ztrácejí Slezsko, ale České země jsou osvobozeny a 1743 Marie Terezie se stává českou královnou

- Francie je ve válkách na straně proti habsburkům

1745 DRÁŽDÁNSKÝ MÍR: Pragmatická sankce potvrzena, František I. Štěpán I. je císařem

1748 definitivní konec válek MÍREM V CÁCHÁCH

1756-1763 SEDMILETÁ VÁLKA: Francie x Anglie, Prusko x Rakousko, přenesl se do kolonií, v Indii a Kanadě vítězí Angličané

- baron Trenk bojoval na straně Marie Terezie, jeho jednotky = *pandurové*, loupi
- *osvícenský absolutismus*, doba reform, převládá názor, že člověk je schopen udělat stát dokonalejším, reformy
- centralizace (ve Vídni), snaha zemi ekonomicky povznést
- **Václav Antonín Kounic** v čele zahraniční politiky, hrabě **Leopold Josef Daun** v čele armády, **Bedřich Vilém Haugwitz** se stará o vnitrostátní politiku

Reformy

(1748) 1. tereziánský katastr (soutis půdy poddanské), rustikál ⇒ lepší vybírání daní

(1757) 2. tereziánský katastr (soutis půdy vrchnostenské), dominikál

(1754) 1. sčítání lidu, asi 18,8 milionů, Čechy 2,26 mil.

- číslování domů, povinná příjmení

- společné úřady pro celou monarchii: *direktorium* pro finanční politiku a veřejné záležitosti (v čele Haugwitz), poradní státní rada (poradní sbor direktoria)
 - třístupňový státní aparát: ústřední (Víděň), *gubernia* (v jednotlivých zemích), magistráty (kraje, města)
- (1759) zřízení *Nejvyšší soudní dvůr* se sídlem ve Vídni
- *Tereziánský trestní zákoník* mírnější, ale pořád zachovává mučení, *jednací soudní řád*
 - *manufaktury*, v Čechách výroba textilu, skla, hedvábí
 - celní unie mezi Čechami a Rakouskem
 - podpora podnikání, *protekcionalismus* = stát se snaží zamezit dovozu ze zahraničí ⇒ vysoké clo
 - budování silnic, poštovního spojení, tolarová a zlatková měna, *bankocetle* = první bankovky na našem území, jednotné míry a váhy
 - píce jako potrava pro dobytek ⇒ JETELOVÁ REVOLUCE, dobytek se ustájí a nezabíjí na zimu
 - dostávají se k nám brambory z Braniborska
- (1767) *Urbární patent* = upřesnění vztahů, práv a povinností mezi vrchností a poddanými
- (1775) *Robotní patent* = nevolnické povstání ve Rtyni na Náchodsku, porážení u Chlumce nad Cidlinou, rychtář Nývlt, práce max. 3 dny v týdnu
- *raabizace* (dle R. A. Raaba: dvorský rada), část roboty lze nahradit peněžními dávkami ⇒ šlechta nechce, protože by přišla o pracovní sílu
 - vojenská reforma (důsledek porážky Pruskem), modernizace armády, vojenská škola, nové oblečení, stavby pevností
 - *povinná školní docházka* od 6 do 12 let (*školy triviální*), ale někteří pořád nedodržují
 - movitější děti v krajských městech: školy hlavní (druhý stupeň), školy normální (pajdák)
 - jezuitům odňata univerzita a střední školství, zesvětštění školství, němčina nahrazuje latinu
- 1777 biskupství v Olomouci povýšeno na arcibiskupství, biskupství v Brně
- Uhry zůstávají agrární, Rakousko a Česko: rozvoj řemesla, později zprůmyslnění

Josef II.

1764 německým králem, o rok později (po smrti otce) císařem SŘŘ, spoluvladařem Marie Terezie

- typický osvícenský panovník, oblíbený ⇒ *selský císař*
- chce získat informace o tom, jak funguje monarchie pod jménem hrabě Falkenštejn
- chce monarchii, kde si občané byli rovni, to však v této době nebylo možné, často naráží na konzervativce, mnoho reforem zrušeno
- dokončení reformy armády, vojáci mají právo na osobní život, doživotní služba nahrazena, penze
- stavba Terezína, opevnění Josefova, barokní opevnění Hradce Králové

1783 spojení Slezska a Moravy, správním centrem se stává Brno

- vznik magistrátů

1784 spojením čtyř měst pražských položen základ novodobé Prahy

- Občanský zákoník: snaha o rovnost občanů před zákonem
- zrušení trestu smrti, zrušení čarodějnictví, zrušení mučení, odstranění středověkých přežitků

- zrušeno několik klášterů, ponechal jen ty, které vykazovaly nějakou činnost, rušení kostelů, zřizování nemocnic, porodnic, dražba ruolfinských sbírek, otevření Nosticova (= Stavovského) divadla, uvedení hry Don Giovanni

13.10.1781 TOLERANČNÍ PATENT: tolerována kromě katolictví i lutheránství, kalvinismus a pravoslaví, exulanti se mohou vrátit

- nařídil farářům povinnost vést matriky
- napravení postavení Židů: musí mít německé jméno, ale mohou vykonávat většinu povolání, mají přístup k univerzitám

1.11.1781 PATENT O ZRUŠENÍ NEVOLNICTVÍ: z nevolníků se stali poddaní, nevolník je přímo připoután půdě, poddaný musí robotovat, odvádět desátky, ale mohou svobodně odejít z panství, mají víc práv

- omezení cenzury

Leopold II.

1790 císař, o rok později český král

- Leopoldův syn nastupuje jako František II., ale Napoleon zničí SŘŘ, takže se tituluje jako císař Rakouský František I.

Rusko v 17. a 18. století

- Ivan IV. se prohlásil za prvního cara, Fjodor Ivanovič (vymírá dynastie Rurikovců), Lžidimitrijové, období krize = *smuta* (1587-1613)

1613 zvolen carem **Michail Romanov**, jím nastupuje dynastie Romanovců

Michail Romanov, Alexej Romanov (1645-1676)

- dlouho pod nadvládou Mongolů, vývoj zastaven, teprve teď obnovují
- absolutistická vláda = *samoděržaví*
- velkou moc má pravoslavná církev
- drtivá většina společnosti nevolníci, zemědělci, zaostalé za Evropou, vše dováženo
- nízká kulturní, vzdělanostní úroveň obyvatelstva
- ⇒ nutné reformy, přístav Archangelsk v zimě zamrzá, chce získat přístup k Baltu nebo Černému moři k otevření obchodu
- postupně pronikají k Tichému oceánu
- území Kozáků (obyvatelé ruských stepí) je ovládáno Polsko-litevským státem, pomáhali proti Mongolům
⇒

1648-1654 POVSTÁNÍ BOHDANA CHMELNICKÉHO, levobřežní Ukrajina připojena k Rusku

(1670-1671) SELSKÉ VÁLKY v čele s Stěnkou Razinem, protože poddaní byli nespokojeni

Petr Veliký (1689-1725)

- zakladatel moderního ruského státu, obrovské množství reforem
- nechal mučit svého syna, později ho nechal popravit
- obdivovatel západu, uznává nové techniky

- 1682 dostává se k moci s bratrem Ivanem V., ale vládne jejich sestra Sofie, v sedmnácti letech ji sesadí a vsadí do kláštera ⇒ dostává se do čela Ruska, o chvíli později umírá i jeho bratr
- 1699 úspěšný ve válkách s Turky, DOBÝJÍ PEVNOST AZOV
- 1697 inkognito vyjíždí do západní Evropy, zjišťuje situaci a inspiruje se
- 1698 POVSTÁNÍ STŘELECKÝCH PLUKŮ, zatímco je v Evropě, chtějí dosadit zpět jeho sestru Sofii
- 1700-1721 SEVERNÍ VÁLKA vytvoření protišvédské koalice: Rusko, Dánsko, Polsko, Sasko
 - 1700 BITVA U NARVY, Švédové porážejí Rusy
 - 1703 zakládá nové sídelní město Petrohrad, „okno do Evropy“, (1712) hlavní město
 - 1709 BITVA U POLTAVY, švédská vojska vtažena na jih Ruska, kde vojska Petra Velikého vítězí, boje ale pokračují dál
 - 1721 *Nystadský mír*, Rusko získává přístup k Baltu, Švédové ztrácí značná území
- zavedení pravidelné armády, budování válečného námořnictva, Petropavlovská pevnost, školství, budování infrastruktury, zakládání manufaktur, kde pracují nevolníci, sjednocená měna *rubl*
- rozdělení území na části = *gubernie*
- zjednodušení písma = *graždanka*

Kateřina II. Velká (1762-1796)

- sesadila svého manžela Petra III. (vnuk Petra Velikého), nechala ho uvěznit, kde byl zavražděn, tzv. „dámská revoluce“
- doba palácových převratů (6 vládařů za 27 let)
- lutheránský původ, po příjezdu do Ruska však konvertovala k pravoslaví
- vládne v duchu osvícenského absolutismu, ale krutá a sexuálně aktivní, literárně činná, milenci z řad člechty
- „zlatý věk Ruska“, založení Lomonosovy univerzity v Moskvě
- propagovala očkování proti neštovicím, sama se nechala očkovat
- centralizace, utužení nevolnictví (*mužici*)
- porážka osmanských Turků, dosáhnutí Černého moře, Krymu: vznik Sevastopolu, Oděsy ⇒ kolonizace Ukrajiny, Černomoří, Čukotky, Sachalin, Aljaška
- *Potěmkinovy vesnice*, měl na starosti kolonizaci, kulisy, aby při návštěvě Kateřiny „bylo na co se dívat“, jeden z jejích milenců
- TROJÍ DĚLENÍ POLSKA

Zánik Polska

- „zlatá svoboda“ šlechty, dělá si co chce, sleduje jenom svoje zájmy
- 1386 dědička Hedvika se provdala za litevského knížete Jagiella, spojí se do polsko-litevské personální unie, vládnou Jagellonci
- (1569) personální unie se ruší, vzniká lublinská unie, o tři roky později vymírají Jagellonci
 - král je volen šlechtou, *sejm* = zastupitelský orgán (šlechtici, každý z nich má právo veta)
 - drtivá část společnosti znevolněna, národnostně pestré
 - krize využívají sousedé, třeba Švédsko prosazuje svoji dynastii

- hluboká krize nastává v 18. století za polského krále Augusta III., toho využívá Kateřina, která vojensky prosadila do čela Polska jednoho ze svých stoupenců, nastupuje jako král **Stanislav II. August**, toho nepřijímá šlechta ⇒ sesazen ⇒ Rusko se spojí s Rakouskem a Pruskem, domluví se na TROJÍM DĚLENÍM POLSKA, každý si vezme asi třetinu, šlechta musí přísahat věrnost
- šlechta tuší, že je něco špatně, mění své zákony, pokouší se vytvořit novou ústavu (1791), taškařice ⇒ druhé dělení
- po abdikaci Stanislava II. proběhne třetí dělení
- dělení v letech: 1772 (Rusko, Prusko, Habsburkové), 1793 (Rusko a Prusko), 1795 (Rusko, Prusko, Habsburkové)
- někdy se též mluví o čtvrtém dělení Polska, což je počátek druhé světové války

Vznik Pruska

- základem Braniborské markrabství, kde vládne dynastie Hohenzollernové od počátku 15. st.
- postupně se Braniborské markrabství zvětšuje, připojeno vévodství Pruské, po třicetileté válce patří mezi nejvýznamnější části SŘŘ

2. pol. 17. st. kurfiřt Fridrich Vilém: reformy, zakládá manufaktury, posiluje území

1701 jeho syn, Fridrich III., se v Königsbergu prohlásil za krále (vládne jako Fridrich I.), mluvíme o Pruském království = Braniborsko, Západní Pomořany, Východní Prusko

- buduje Berlín jako sídelní město, využívá práci nevolníků, většina lutheránu, ale nábožensky tolerantní

Friedrich I. (1701-1713)

- buduje Berlín jako sídelní město, vznik typických barokních zámků
- velkostatkáři = *junkerů*, většina společnosti, nevolníci
- zdrojem ekonomiky je vývoz obilí
- založení pruské univerzity, uchycení lutheránství, ale jsou nábožensky tolerantní vůči ostatním

Fridrich Vilém I. (1713-1740)

- syn Fridricha I., „kaprál na trůně“ (celý život chodil v uniformě), militarizoval Prusko
- branná povinnost pro nevolníky, vojenský drill, poslušnost
- SEVERNÍ VÁLKA mezi Švédskem a protišvédské koalici, Prusko získává malá území
- rozvoj *merkantilismu*, školství, ale prioritná je pořád militarizace a armáda

Friedrich II. Veliký (1740-1786)

- současník Marie Terezie, za něj zahájeno trojí dělení Polska
- typicky osvícenský panovník, na jeho dvoře pobýval Voltaire, I. Kant
- *Edikt* o náboženské svobodě
- rozvoj obchodu, stavění infrastruktury, zakládání manufaktur, uve do Pruska odborníky ze zahraničí
- „filosof ze Sanssouci“ (rokokový zámek), věnoval se prakticky filosofii, má sloužit tomu státu (ne jako Ludvík XIV.)
- účastnil se SLEZSKÝCH VÁLEK, SEDMILETÉ VÁLKY